Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (prvo vijeće)

3. listopada 2019.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Područje slobode, sigurnosti i pravde – Pravosudna suradnja u građanskim stvarima – Pravo koje se primjenjuje na ugovorne obveze – Isključenje prava društava iz područja primjene Rimske konvencije i Uredbe (EZ) br. 593/2008 (Rim I) – Fiducijarni ugovor sklopljen između poduzetnika i potrošača čiji je jedini cilj upravljanje udjelom u komanditnom društvu”

U predmetu C-272/18,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Oberster Gerichtshof (Vrhovni sud, Austrija), odlukom od 28. ožujka 2018., koju je Sud zaprimio 20. travnja 2018., u postupku

Verein für Konsumenteninformation

protiv

TVP Treuhand- und Verwaltungsgesellschaft für Publikumsfonds mbH & Co KG,

SUD (prvo vijeće),

u sastavu: J.-C. Bonichot, predsjednik vijeća, C. Toader, A. Rosas, L. Bay Larsen i M. Safjan (izvjestitelj), suci,

nezavisni odvjetnik: H. Saugmandsgaard Øe,

tajnik: D. Dittert, načelnik odjela,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 27. veljače 2019.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

– za Verein für Konsumenteninformation, S. Schumacher, *Rechtsanwalt*,

– za TVP Treuhand- und Verwaltungsgesellschaft für Publikumsfonds mbH & Co KG, C. Kux, G. Eckert i I. Haiderer, *Rechtsanwälte*,

– za Europsku komisiju, M. Wilderspin, M. Wasmeier i C. Valero, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 5. rujna 2019.,

donosi sljedeću

* Jezik postupka: njemački

Presudu

1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 1. stavka 2. točke (e) i članka 5. stavka 4. točke (b) Konvencije o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze, otvorene za potpisivanje u Rimu 19. lipnja 1980. (SL 1980., L 266, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 1., svezak 13., str. 7., u daljnjem tekstu: Rimska konvencija), članka 1. stavka 2. točke (f) i članka 6. stavka 4. točke (b) Uredbe (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I) (SL 2008., L 177, str. 6.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 6., str. 109. i ispravci SL 2015., L 66, str. 22. i SL 2019., L 149, str. 85., u daljnjem tekstu: Uredba Rim I) kao i članka 3. stavka 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.).

2 Zahtjev je upućen u okviru spora između Vereina für Konsumenteninformation (Udruga za informiranje potrošača, u daljnjem tekstu: VKI) i društva TVP Treuhand- und Verwaltungsgesellschaft für Publikumsfonds mbH Co KG (u daljnjem tekstu: TVP), trgovačkog društva osnovanog u skladu s njemačkim pravom, u vezi sa zakonitosti odredbe o izboru mjerodavnog prava koju to društvo upotrebljava u ugovorima sklopljenima s privatnim ulagačima.

Pravni okvir

Pravo Unije

Rimska konvencija

3 Člankom 1. Rimske konvencije, naslovljenim „Područje primjene Konvencije”, određuje se:

„1. Pravila ove Konvencije primjenjuju se na ugovorne obveze u svim situacijama koje uključuju izbor između prava različitih zemalja.

2. Ona se ne primjenjuju na:

[…]

(e) pitanja uređena pravom trgovačkih društava i drugih tijela, s pravnom osobnošću ili bez nje, kao što su osnivanje, registracijom ili drukčije, pravna sposobnost, unutarnji ustroj ili likvidacija trgovačkih društava i drugih tijela, s pravnom osobnošću ili bez nje, te osobna odgovornost službenika i članova za obveze društva ili tijela;

[…]”

4 Na temelju članka 5. te konvencije, naslovljenog „Određeni potrošački ugovori”:

„1. Ovaj se članak primjenjuje na ugovor čiji je predmet isporuka robe ili pružanje usluga nekoj osobi (‚potrošaču’) za namjenu za koju se može smatrati da nije dio njegove profesionalne djelatnosti, ili na ugovor o pružanju kredita za taj posao.

2. Neovisno o odredbama članka 3., izbor prava koji učine stranke ne dovodi do toga da se potrošaču uskraćuje zaštita koju mu daju prisilne norme prava države u kojoj ima uobičajeno boravište:

– ako je sklapanju ugovora u toj državi prethodila posebna ponuda upućena njemu ili promidžba, a on je u toj državi poduzeo sve potrebne korake za sklapanje ugovora, ili

– ako je druga stranka ili njezin zastupnik primio potrošačevu narudžbu u toj državi, ili

– ako je predmet ugovora prodaja robe, a potrošač je putovao iz te države u drugu državu i ondje dao svoju narudžbu, pod uvjetom da je potrošačevo putovanje organizirao prodavatelj kako bi potrošača potaknuo na kupnju.

3. Neovisno o odredbama članka 4., na ugovore iz ovog članka, u nedostatku izbora prava u skladu s člankom 3., primjenjuje se pravo države u kojoj potrošač ima uobičajeno boravište ako je ugovor sklopljen u okolnostima koje su opisane u stavku 2. ovog članka.

4. Ovaj se članak ne primjenjuje na:

[…]

(b) ugovor o pružanju usluga u slučaju kada se te usluge pružaju potrošaču isključivo u državi koja nije država u kojoj on ima uobičajeno boravište.

[…]”

Uredba Rim I

5 Uvodne izjave 7. i 25. Uredbe Rim I glase:

„(7) Sadržajni bi opseg i odredbe ove Uredbe trebali biti u skladu s Uredbom Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (Bruxelles I) [(SL 2001., L 12, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 3., str. 30.)] i Uredbom (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze (Rim II) [(SL 2007., L 199, str. 40.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 6., str. 73.)].

[…]

(25) Potrošače bi trebalo zaštititi ovakvim pravilima države u kojoj imaju uobičajeno boravište, od kojih se ne može odstupiti sporazumom, pod uvjetom da je sklopljen potrošački ugovor kao posljedica stručnog obavljanja komercijalnih ili profesionalnih djelatnosti u toj državi. […]”

6 Člankom 1. te uredbe, naslovljenim „Materijalno područje primjene”, određuje se:

„1. Ova se Uredba primjenjuje, u situacijama kada postoji sukob zakona, na ugovorne obveze u građanskim i trgovačkim stvarima.

Međutim, ne primjenjuje se na porezne, carinske ili upravne stvari.

2. Ova se Uredba ne odnosi na:

[…]

(f) pitanja regulirana pravom trgovačkih društava i drugih tijela, s pravnom osobnošću ili bez nje, poput osnivanja kroz registraciju ili drukčije, pravne i poslovne sposobnosti, unutarnje organizacije ili likvidacije trgovačkih društava i drugih tijela, s pravnom osobnošću ili bez nje, te osobne odgovornosti službenika i članova kao takvih, za obveze trgovačkog društva ili tijela;

[…]”

7 Stavkom 1. članka 3. navedene uredbe, naslovljenog „Slobodni izbor”, predviđeno je:

„Na ugovor se primjenjuje pravo koje su stranke izabrale. […]”

8 Na temelju članka 6. iste uredbe, naslovljenog „Potrošački ugovori”:

„1. Ne dovodeći u pitanje članke 5. i 7., ugovor koji sklopi fizička osoba u svrhu za koju se smatra da je izvan njegove [njezine] struke ili profesije (potrošač) s drugom osobom koja djeluje u svojoj struci ili profesiji (poduzetnik) podliježe pravu države u kojoj potrošač ima uobičajeno boravište, pod uvjetom da poduzetnik:

(a) provodi svoje komercijalne ili stručne djelatnosti u državi u kojoj potrošač ima uobičajeno boravište, ili

(b) bilo kojim sredstvima usmjerava takve aktivnosti na tu državu ili na više država, uključujući tu državu,

te da je ugovor obuhvaćen opsegom tih aktivnosti.

2. Bez obzira na stavak 1., ugovorne stranke mogu odabrati mjerodavno pravo za ugovor koji ispunjava zahtjeve stavka 1. u skladu s člankom 3. Međutim, takav izbor ne može za posljedicu imati lišavanje potrošača zaštite koja mu je osigurana odredbama od kojih se ne može odstupiti sporazumom, na temelju prava koje bi bilo mjerodavno na temelju stavka 1. u slučaju da mjerodavno pravo nije izabrano.

[…]

4. Stavci 1. i 2. ne primjenjuju se na:

(a) ugovor za pružanje usluga kad je usluge potrebno pružiti potrošaču isključivo u državi koja nije država u kojoj ima uobičajeno boravište;

[…]”

Direktiva 93/13

9 Na temelju desete uvodne izjave Direktive 93/13:

„[…] iz područja primjene ove Direktive treba, između ostalog, isključiti ugovore koji se odnose na zapošljavanje, ugovore koji se odnose na nasljedna prava, ugovore koji se odnose na prava iz obiteljskog zakona i ugovore koji se odnose na osnivanje i ustrojavanje trgovačkih društava ili na ugovore o partnerstvu”.

10 Člankom 3. stavkom 1. te direktive određeno je:

„Ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra se nepoštenom ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, na štetu potrošača prouzroči znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, proizašlih iz ugovora.”

Austrijsko pravo

11 Člankom 6. stavkom 3. Konsumentenschutzgesetza (Savezni zakon o zaštiti potrošača) od 8. ožujka 1979. (BGBl. 140/1979, u daljnjem tekstu: KSchG), propisano je:

„Ugovorna odredba u općim uvjetima ili standardnim obrascima ugovora nema učinka ako nije sročena na dovoljno jasan ili razumljiv način."

12 Člankom 13.a stavkom 2. KSchG-a predviđeno je:

„Članak 6. [primjenjuje se] kako bi se zaštitio potrošač, neovisno o pravu koje se primjenjuje na ugovor, kada je taj ugovor sklopljen u okviru djelatnosti koje su poduzetnik ili osobe koje on u tu svrhu zapošljava obavljali u Austriji s ciljem sklapanja takvih ugovora."

13 Na temelju članka 864.a Allgemeines Bürgerliches Gesetzbucha (Opći građanski zakonik) od 1. lipnja 1811. (JGS br. 946/1811, u daljnjem tekstu: ABGB):

„Smatra se da odredbe neuobičajenog sadržaja koje jedna ugovorna strana upotrebljava u općim uvjetima ili ugovorima o pristupanju nisu bile ugovorene ako su nepovoljne za drugu ugovornu stranu i ako ta druga ugovorna strana s obzirom na okolnosti, a osobito vanjski izgled akta, nije mogla očekivati takve odredbe, osim ako ju je prva ugovorna strana na te odredbe posebno upozorila."

14 Člankom 879. ABGB-a određeno je:

„(1) Ugovor kojim se ne poštuje zakonska zabrana ili koji je protivan prihvaćenim moralnim načelima je ništav.

[…]

(3) Ugovorna odredba koja se nalazi u općim uvjetima ili ugovorima o pristupanju, a kojom se ne utvrđuje jedna od glavnih obveza stranaka, ništava je po sili zakona ako s obzirom na sve okolnosti ozbiljno šteti jednoj od ugovornih strana."

Glavni postupak i prethodna pitanja

15 VKI je, kao neprofitna udruga za zaštitu potrošača sa sjedištem u Austriji, ovlašten za pokretanje postupka za dobivanje sudskog naloga radi zaštite interesa potrošača koji borave u Austriji.

16 TVP je društvo sa sjedištem u Hamburgu (Njemačka), društvo kći u 100-postotnom vlasništvu grupe MPC Münchyer Capital AG Hamburg (u daljnjem tekstu: grupa MPC), koje osniva i stavlja na tržište zatvorene investicijske fondove. Ti su fondovi osnovani u obliku komanditnih društava na koje se primjenjuje njemačko pravo, a u kojima privatni i institucionalni ulagači mogu sudjelovati kao komanditori.

17 Između društva TVP i njegova društva majke do 19. prosinca 2014. postojao je ugovor o vođenju poslova i prijenosu dobiti. Tako je uprava društva TVP bila podređena grupi MPC.

18 Među mnogobrojnim komanditnim društvima koja je osnovala grupa MPC su, među ostalim, Dreiundvierzigste Sachwert Rendite-Fonds Holland GmbH & Co KG (u daljnjem tekstu: 43. fond), Einundfünfzigste Sachwert Rendite-Fonds Holland GmbH & Co KG i Zweiundsiebzigste Sachwert Rendite-Fonds Holland GmbH & Co KG.

19 Društvo TVP kao upravitelj i komanditor osnivač ima udio u 43. fondu, koji je osnovan 2003. godine. Budući da taj fond nije bio stavljen na tržište samo u Austriji, fiducijarni račun koji je namijenjen uplatama iznosa koji odgovaraju udjelima koje su stekli ulagači koji borave u Austriji otvoren je u austrijskoj banci. Određeni drugi TVP-ovi fondovi stavljeni su na tržište isključivo u Austriji, kao što su Einundfünfzigste Sachwert Rendite-Fonds Holland (osnovan 2004. godine) i Zweiundsiebzigste Sachwert Rendite-Fonds Holland (osnovan 2011. godine). TVP je za ta dva posljednja fonda u jednoj austrijskoj banci otvorio fiducijarni račun.

20 Na temelju članka 3. stavka 3. statuta 43. fonda, TVP je ovlašten na primanje daljnjih komanditora. Zainteresirani ulagači, budući komanditori, tako uplaćuju udio na fiducijarni račun tog fonda. Ulagači se tako, posredstvom TVP-a, koji djeluje kao fiducijarni komanditor, neizravno pridružuju navedenom fondu kao fiducijanti. TVP upravlja njihovim udjelima na temelju fiducijarnog ugovora. Taj način postupanja primjenjuje se i u odnosu na druge fondove.

21 Novačenjem tih ulagača ne bavi se sam TVP, nego tu djelatnost obavlja drugo društvo kći u 100-postotnom vlasništvu grupe MPC, društvo CPM Anlagen Vertriebs GmbH i.L. To društvo kći, ali i drugi posrednici, poput austrijskih banaka ili financijskih savjetnika, prosljeđuju ciljane ponude i oglase potrošačima koji borave u Austriji. TVP, koji nema ni poslovnu jedinicu ni podružnicu u Austriji, nema izravan kontakt s komanditorima i sam ne pruža nikakvu djelatnost savjetovanja.

22 Ulagači su udjele u fondovima mogli steći tako da TVP-u upute izjavu o pristupanju u obliku ponude za sklapanje fiducijarnog ugovora. Kao što to proizlazi iz odluke kojom se upućuje prethodno pitanje, ulagači o kojima je riječ u sporu koji je u tijeku pred sudom koji je uputio zahtjev potpisali su svoj zahtjev za upis u Austriji. Uplatu njihova udjela trebalo je izvršiti na fiducijarni račun izabranog fonda, koji je na ime TVP-a bio otvoren u jednoj austrijskoj banci. Ni u jednom slučaju iznos koji odgovara njihovu udjelu nije bio uplaćen na njemački fiducijarni račun.

23 TVP ulagačima nudi pružanje fiducijarnih usluga. On preuzima udio u komanditnom društvu za račun ulagača i njime fiducijarno upravlja. Ostvaruje prava iz udjela u komanditnom društvu u svoje ime, ali za račun ulagača, i ulagaču prosljeđuje isplate dividendi kao i svu drugu imovinsku korist iz udjela. TVP ulagaču redovito prosljeđuje one informacije koje mu fondovi pružaju o poslovanju društva u kojima imaju udjele. Za te usluge TVP prima paušalnu godišnju naknadu u iznosu od 0,3 % uloga ulagača.

24 U svojim poslovnim odnosima s privatnim ulagačima TVP se koristi standardnim obrascima ugovora. Potrebne pravne radnje (potpisivanje izjave o pristupanju) ulagači su poduzeli u Austriji te su ih u Austriji prihvatili TVP-ovi suugovaratelji odnosno njihovi suugovaratelji.

25 TVP svoju djelatnost upravljanja obavlja na temelju fiducijarnog ugovora. U predmetnim fiducijarnim ugovorima je, među ostalim, navedeno:

„Na fiducijarni ugovor primjenjuje se pravo Savezne Republike Njemačke. U mjeri u kojoj je to dopušteno tako ugovoriti na temelju zakona, mjesto ispunjenja je sjedište fiducijara, a sud u mjestu tog sjedišta nadležan je za rješavanje svih sporova koji se odnose na taj ugovor ili njegovo sastavljanje.”

26 O toj se odredbi nije pojedinačno pregovaralo, nego se ona nalazi u standardnim obrascima ugovora. Ti obrasci ne sadržavaju ni jasnu uputu koja bi budućem ulagaču omogućila da se s njom lako upozna.

27 Prema sudu koji je uputio zahtjev, TVP usmjerava svoje djelatnosti pružanja usluga na austrijsko tržište te se koristi internetskom stranicom www.tvp-treuhand.at, s koje se korisnik preusmjerava na njemačku internetsku stranicu www.tvp-treuhand.de. Nositelj domene je jedno od društava grupe MPC koje je zaduženo za informacijske usluge u pogledu cijele grupe. To društvo također upravlja njemačkom

početnom stranicom internetske stranice. Austrijski ulagači od 2006. mogu se prijaviti putem te stranice. Od 2011. ulagači koji to izričito žele mogu glasati internetskim putem, a ne više samo pisanim. Ulagač također može pogledati preslike pisanih dokumenata koji su mu na taj način dostavljeni.

28 VKI je 6. rujna 2013. pred Handelsgerichtom Wien (Trgovački sud u Beču, Austrija) tužbom pokrenuo postupak za dobivanje sudskog naloga u okviru kojeg je zatražio da se TVP-u zabrani da se u svojem poslovnom prometu s ulagačima koji borave u Austriji, a koje prema njegovu mišljenju valja smatrati potrošačima, u općim uvjetima na kojim se temelje fiducijarni ugovori koje sklapa ili u standardnim obrascima ugovora koji se upotrebljavaju u tu svrhu koristi odredbom o izboru mjerodavnog prava i odredbama istovjetnog sadržaja kao i da mu se zabrani da se poziva na te odredbe.

29 Prema VKI-jevu mišljenju, odredbom o izboru mjerodavnog prava krši se pravo Unije kao i austrijsko pravo. Konkretno, ona je u suprotnosti s člankom 6. stavkom 3. KSchG-a, ali i s člankom 864.a i člankom 879. stavkom 3. ABGB-a. Na temelju članaka 4. i 6. Uredbe Rim II, zakonitost sporne odredbe valja ocijeniti ne s obzirom na ugovorni statut, nego na deliktni statut, odnosno na austrijsko pravo. Austrijsko pravo također je mjerodavno na temelju Rimske konvencije i Uredbe Rim I jer je TVP svoju djelatnost svjesno usmjerio na austrijsko tržište i jer su usluge koje mu se mogu pripisati pružene u Austriji.

30 Presudom od 3. rujna 2015. prvostupanjski sud prihvatio je tu tužbu. On je stoga, primjenjujući austrijsko pravo, naložio TVP-u da u svojim poslovnim odnosima s potrošačima koji borave u Austriji prestane upotrebljavati odredbe na koje se odnosi navedena tužba.

31 Rješenjem od 13. rujna 2016. Oberlandesgericht Wien (Visoki zemaljski sud, Austrija), kojemu je podnesena žalba, ukinuo je presudu tog suda i vratio mu predmet na ponovno suđenje radi dopune postupka i donošenja nove odluke. Smatrao je da se ispitivanje valjanosti odredbe o izboru mjerodavnog prava mora provesti s obzirom na njemačko pravo, ali da je, u skladu s tim pravom, odredba koja se nalazi u općim uvjetima nepoštena ako potrošača dovodi u zabludu jer kod njega ostavlja dojam da je jedino njemačko pravo primjenjivo na ugovor a da ga ne obavještava o činjenici da, u skladu s Uredbom Rim I i Rimskom konvencijom, uživa i zaštitu koju mu osiguravaju prisilne odredbe prava zemlje u kojoj ima uobičajeno boravište, u ovom slučaju austrijskog prava. Žalbeni sud navodi da bi, pod pretpostavkom da je odredba o izboru mjerodavnog prava u korist njemačkog prava valjana, zatim načelno trebalo ispitati zakonitost drugih odredbi s obzirom na to pravo. Smatra da je također potrebno provjeriti protive li se prisilne odredbe za zaštitu potrošača predviđene austrijskim pravom primjeni njemačkog prava prilikom ocjene zakonitosti spornih odredbi.

32 I VKI i TVP protiv presude žalbenog suda podnijeli su žalbu Oberster Gerichtshofu (Vrhovni sud, Austrija). Prema TVP-u, Rimska konvencija i Uredba Rim I nisu primjenjive, s obzirom na to da su pitanja koja se odnose na pravo društava isključena iz njihova područja primjene. Zbog isprepletenosti društvenih i fiducijarnih ugovora, fiducijanti su izravno kao članovi društva uključeni u odnose društva. Osim toga, primjenjiva su i izuzeća iz članka 5. stavka 4. točke (b) Rimske konvencije i članka 6. stavka 4. točke (a) Uredbe Rim I jer je TVP kao fiducijar ostvarivao prava komanditora i, slijedom toga, pružao usluge.

33 U tim je okolnostima Oberster Gerichtshof (Vrhovni sud) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1. Uključuje li izuzimanje iz područja primjene navedeno u članku 1. stavku 2. točki (e) Rimske konvencije i članku 1. stavku 2. točki (f) Uredbe Rim I i dogovore između fiducijanta i fiducijara koji za njega drži udio u komanditnom društvu, osobito kada postoji isprepletenost društvenih i fiducijarnih ugovora?

2. U slučaju negativnog odgovora na prvo pitanje:

   Treba li se članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da je odredba sadržana u fiducijarnom ugovoru o upravljanju udjelom u komanditnom društvu, sklopljenom između poduzetnika i potrošača, o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori, a prema kojoj je primjenjivo pravo države sjedišta komanditnog društva, nepoštena ako je jedina svrha fiducijarnog ugovora upravljanje udjelom u komanditnom društvu i da fiducijant ima prava i obveze izravnog člana društva?

3. U slučaju potvrdnog odgovora na prvo ili drugo pitanje:

   Mijenja li se taj odgovor ako poduzetnik ne mora otići u državu potrošača kako bi pružao dugovane usluge, ali je obvezan potrošaču proslijediti dividende kao i druge imovinske koristi od udjela i informacije o poslovanju društva u kojem drži udio? Je li pritom važno primjenjuje li se Uredba Rim I ili Rimska konvencija?

4. Ako je odgovor na treće prethodno pitanje potvrdan:

   Bi li se taj odgovor promijenio ako je dodatno potrošač potpisao zahtjev za upis poslovnih udjela u državi svojeg uobičajenog boravišta, poduzetnik informacije o udjelima stavlja na raspolaganje i na internetu te da je uspostavljen račun za plaćanje u državi potrošača na koji potrošač treba uplatiti iznos udjela u društvu, iako poduzetnik nije ovlašten raspolagati tim bankovnim računom? Je li pritom važno primjenjuje li se Uredba Rim I ili Rimska konvencija?”

O prethodnim pitanjima

Prvo pitanje

34 Svojim prvim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti želi znati trebaju li se članak 1. stavak 2. točka (e) Rimske konvencije i članak 1. stavak 2. točka (f) Uredbe Rim I tumačiti na način da su iz područja primjene te konvencije i te uredbe isključene ugovorne obveze poput onih o kojima je riječ u glavnom postupku, koje proizlaze iz fiducijarnog ugovora čiji je predmet upravljanje udjelom u komanditnom društvu.

35 U tom pogledu Sud je presudio da se isključenje iz područja primjene Uredbe Rim I pitanja reguliranih pravom trgovačkih društava i drugih tijela, s pravnom osobnošću ili bez nje, poput osnivanja kroz registraciju ili drukčije, pravne i poslovne sposobnosti, unutarnje organizacije ili likvidacije trgovačkih društava i drugih tijela, s pravnom osobnošću ili bez nje, iz članka 1. stavka 2. točke (f) te uredbe odnosi isključivo na statusne aspekte tih trgovačkih društava i drugih tijela (presuda od 8. svibnja 2019., Kerr, C-25/18, EU:C:2019:376, t. 33.).

36 To je tumačenje potkrijepljeno Izvješćem o Konvenciji o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze Marija Giuliana, profesora na Sveučilištu u Milanu, i Paula Lagardea, profesora na Sveučilištu u Parizu I (SL 1980., C 282, str. 1.), prema kojem se isključenje navedenih pitanja iz područja primjene Rimske konvencije, koja je među državama članicama zamijenjena Uredbom Rim I, odnosi na sve akte složene prirode potrebne za osnivanje trgovačkog društva odnosno uređenje njegova unutarnjeg ustrojstva ili njegove likvidacije, odnosno akte koji su obuhvaćeni pravom društava (presuda od 8. svibnja 2019., Kerr, C-25/18, EU:C:2019:376, t. 34.).

37 Kao što je to nezavisni odvjetnik naveo u točkama 49. do 55. svojeg mišljenja, iako transakcije poput prodaje ili fiducije koje se odnose na udjele u društvima mogu biti obuhvaćene pitanjima reguliranima pravom trgovačkih društava, isto ne vrijedi za ugovore na kojima se temelje te transakcije. Osobito,

sama okolnost da je ugovor povezan s „pitanj[ima] reguliran[im] pravom trgovačkih društava” nema za učinak da se iz područja primjene Uredbe Rim I isključuju obveze koje se temelje na tom ugovoru. Stoga se ta pitanja ne smiju miješati s ugovornim pitanjima. U ovom slučaju postupak za dobivanje sudskog naloga koji je pokrenuo VKI odnosi se na nepoštenost i stoga nezakonitost određenih odredbi predmetnih fiducijarnih ugovora. Stoga pitanja postavljena u glavnom postupku spadaju u područje ugovornog prava i, slijedom toga, u područje primjene Uredbe Rim I.

38 Valja podsjetiti i na to da je Sud presudio da – kad je riječ o obvezama koje proizlaze iz ugovora o zajmu koji je neko društvo sklopilo prije svojeg prekograničnog preuzimanja, a koje je, prije tog spajanja preuzimanjem, bilo obuhvaćeno područjem primjene Rimske konvencije – nakon navedenog spajanja mjerodavno pravo za tumačenje i izvršenje tih obveza ostaje ono koje je za njih prethodno bilo mjerodavno (vidjeti u tom smislu presudu od 7. travnja 2016., KA Finanz, C-483/14, EU:C:2016:205, t. 52. do 58.).

39 Osim toga, iako se stranke u glavnom postupku ne slažu oko toga imaju li fiducijanti svojstvo članova društva, to pitanje, koje je obuhvaćeno pravom društava, nije odlučujuće u okviru glavnog postupka. Naime, ono se ne odnosi na opseg eventualnih prava i obveza koje fiducijanti imaju na temelju mjerodavnog prava društava s obzirom na komanditno društvo ili na eventualne obveze fiducijanata s obzirom na treće osobe, vjerovnike društva, nego na nepoštenost i, slijedom toga, nezakonitost određenih odredbi fiducijarnih ugovora.

40 Cilj je pak tih odredbi, koje se odnose na pitanja poput opsega TVP-ove odgovornosti kao fiducijara, mjesta izvršenja fiducijarnih usluga i mjerodavnog prava za fiducijarni ugovor, da se njima urede ugovorni odnosi između fiducijanata i fiducijara, pa su one stoga obuhvaćene područjem *lex contractus*. Obveze o kojima je riječ u glavnom postupku, dakle, nisu isključene iz područja primjene Rimske konvencije odnosno Uredbe Rim I.

41 S obzirom na prethodno navedeno, na prvo pitanje valja odgovoriti da članak 1. stavak 2. točku (e) Rimske konvencije i članak 1. stavak 2. točku (f) Uredbe Rim I treba tumačiti na način da iz područja primjene te konvencije i te uredbe nisu isključene ugovorne obveze poput onih o kojima je riječ u glavnom postupku, koje proizlaze iz fiducijarnog ugovora čiji je predmet upravljanje udjelom u komanditnom društvu.

Treće i četvrto pitanje

42 Svojim trećim i četvrtim pitanjem, koja valja ispitati zajedno, sud koji je uputio zahtjev u biti želi znati trebaju li se članak 5. stavak 4. točka (b) Rimske konvencije i članak 6. stavak 4. točka (a) Uredbe Rim I tumačiti na način da se isključenje predviđeno tim odredbama odnosi na fiducijarni ugovor na temelju kojeg se usluge pružaju potrošaču na daljinu u zemlji njegova uobičajenog boravišta s državnog područja druge zemlje.

43 U tom je pogledu sud koji je uputio zahtjev već utvrdio da su sporni fiducijarni ugovori potrošački ugovori koji mogu biti obuhvaćeni pravilima o zaštiti potrošača predviđenima u članku 5. Rimske konvencije i članku 6. Uredbe Rim I. Naime, ti ugovori povezuju „poduzetnika”, odnosno TVP, koji djeluje u svojoj struci ili profesiji, s različitim ulagačima koji imaju svojstvo „potrošača”, odnosno fizičkim osobama koje su sklopile navedene ugovore u svrhu za koju se smatra da je izvan takve struke ili profesije.

44 Međutim, tim se člancima, u njihovu stavku 4., određeni ugovori izričito isključuju iz njihova područja primjene. Konkretno, članak 5. stavak 4. točka (b) Rimske konvencije i članak 6. stavak 4. točka (a) Uredbe Rim I jednako predviđaju da se zaštitna pravila u području potrošačkih ugovora ne primjenjuju na „ugovor za pružanje usluga kad je usluge potrebno pružiti potrošaču isključivo u državi koja nije država u kojoj ima uobičajeno boravište”.

45 Iz teksta tih odredbi proizlazi da se članak 5. Rimske konvencije i članak 6. stavci 1. i 2. Uredbe Rim I ne primjenjuju kada, kao prvo, postoji ugovor za pružanje usluga i kada se, kao drugo, usluge pružaju potrošaču isključivo u zemlji koja nije zemlja u kojoj on ima svoje uobičajeno boravište.

46 Kad je riječ, s jedne strane, o pojmu „ugovor za pružanje usluga”, treba ga shvatiti na isti način kao i pojam „ugovor o pružanju usluga” iz članka 4. stavka 1. točke (b) te uredbe i pojam „pružanje usluga” iz članka 5. stavka 1. točke (b) Uredbe br. 44/2001, u smislu da se odnosi na obvezu obavljanja određene djelatnosti u zamjenu za naknadu (vidjeti u tom smislu presudu od 8. svibnja 2019., Kerr, C-25/18, EU:C:2019:376, t. 36. do 41.).

47 U ovom slučaju valja utvrditi da fiducijar na temelju fiducijarnog ugovora, poput onih o kojima je riječ u glavnom postupku, obavlja djelatnost upravljanja stvari koja je dana u fiduciju u zamjenu za naknadu. Stoga valja smatrati da je predmet takvog ugovora pružanje usluga u smislu članka 5. stavka 4. točke (b) Rimske konvencije i članka 6. stavka 4. točke (a) Uredbe Rim I.

48 S druge strane, kad je riječ o zemlji u kojoj se usluge pružaju potrošaču, najprije valja utvrditi treba li to pitanje riješiti prije određivanja prava koje se primjenjuje na ugovor ili odgovor na njega ovisi o tom pravu.

49 Međutim, kao što je to naveo nezavisni odvjetnik u točki 71. svojeg mišljenja, pitanje mjesta pružanja usluga potrošaču ima za cilj utvrditi mjerodavno pravo za ugovor te se ono stoga mora riješiti prije određivanja tog prava.

50 U tom pogledu iz Izvješća o Konvenciji o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze, spomenutog u točki 36. ove presude, proizlazi da se isključenje iz članka 5. stavka 4. točke (b) Rimske konvencije opravdava time da, u slučaju ugovora koji se odnose na usluge koje se pružaju isključivo izvan države uobičajenog boravišta potrošača, taj potrošač ne može razumno očekivati da se primjenjuje pravo njegove države podrijetla, odstupajući od općih pravila iz članaka 3. i 4. te konvencije.

51 Stoga se predmetno isključenje ne može tumačiti na način da se izraz „potrebno pružiti” iz članka 6. stavka 4. točke (a) Uredbe Rim I odnosi na ugovornu obvezu da se usluge pruže na određenom mjestu, a da se pružatelju usluga kao što je TVP ne omogući da, protivno cilju zaštite potrošača, izabere mjerodavno pravo pomoću ugovorne odredbe kojom se određuje mjesto pružanja usluga. Kao što je to istaknuo nezavisni odvjetnik u točki 76. svojeg mišljenja, treba provjeriti proizlazi li iz same prirode ugovorenih usluga da ih je moguće u cijelosti pružiti samo izvan države uobičajenog boravišta potrošača.

52 Kada je, kao što je to predviđeno ugovorima o kojima je riječ u glavnom postupku, mjesto fizičkog pružanja usluge u zemlji koja nije zemlja u kojoj ih potrošač prima, valja smatrati da se usluge pružaju „isključivo” izvan države članice uobičajenog boravišta potrošača samo kada ih potonji nema nikakvu mogućnost primiti u državi svojeg uobičajenog boravišta, to jest kada za tu svrhu mora otići u inozemstvo.

53 U ovom slučaju, kao što je to istaknuo nezavisni odvjetnik u točki 81. svojeg mišljenja, činjenice da su iznosi koji se zahtijevaju za pristupanje društvu uplaćeni na TVP-ove fiducijarne račune u Austriji, da je on austrijskim potrošačima dividende isplatio na austrijske račune, da svoje obveze obavještavanja koje proizlaze iz fiducijarnog ugovora ispunjava na način da izvješća o svojem fiducijarnom upravljanju šalje austrijskim potrošačima u Austriji i da raspolaže internetskom stranicom za austrijske potrošače na kojoj oni mogu pristupiti informacijama i glasovati upućuju na to da se te usluge pružaju na daljinu u zemlji uobičajenog boravišta potrošača, što je na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri. Iz toga proizlazi da isključenje predviđeno člankom 5. stavkom 4. točkom (b) Rimske konvencije i člankom 6. stavkom 4. točkom (a) Uredbe Rim I nije primjenjivo.

54 Iz prethodno navedenog proizlazi da na treće i četvrto pitanje valja odgovoriti tako da članak 5. stavak 4. točku (b) Rimske konvencije i članak 6. stavak 4. točku (a) Uredbe Rim I treba tumačiti na način da se isključenje predviđeno tim odredbama ne odnosi na fiducijarni ugovor na temelju kojeg je usluge potrebno pružiti potrošaču na daljinu u zemlji njegova uobičajenog boravišta s državnog područja druge zemlje.

Drugo pitanje

55 Svojim drugim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti želi znati treba li članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da je odredba fiducijarnog ugovora o upravljanju udjelom u komanditnom društvu, sklopljenog između prodavatelja (robe) ili pružatelja (usluge) i potrošača, o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori, a na temelju koje je mjerodavno pravo države sjedišta komanditnog društva, nepoštena u smislu te odredbe.

56 Najprije valja podsjetiti na to da se člankom 5. stavkom 3. Rimske konvencije i člankom 6. stavkom 1. Uredbe Rim I načelno predviđa da potrošački ugovor podliježe pravu zemlje u kojoj potrošač ima uobičajeno boravište.

57 Budući da se tužba u glavnom postupku odnosi na potrošače koji borave u Austriji, na fiducijarne ugovore koje su navedeni potrošači sklopili s TVP-om u načelu bi se trebalo primjenjivati austrijsko pravo. Međutim, potrebno je znati je li odredba o izboru mjerodavnog prava u tim ugovorima kojom se kao mjerodavno pravo određuje pravo sjedišta TVP-a, odnosno njemačko pravo, nezakonita jer je nepoštena.

58 Iako se člankom 5. stavkom 2. Rimske konvencije i člankom 6. stavkom 2. Uredbe Rim I načelno dopušta pribjegavanje odredbi o izboru mjerodavnog prava, valja ipak podsjetiti na to da je u smislu članka 3. stavka 1. Direktive 93/13 nepoštena odredba koja je sadržana u općim uvjetima prodaje prodavatelja (robe) ili pružatelja (usluge), o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori i koja potrošača dovodi u zabludu jer kod njega ostavlja dojam da se na ugovor sklopljen elektroničkim putem primjenjuje jedino pravo države članice sjedišta tog prodavatelja (robe) ili pružatelja (usluge) a da ga ne obavještava o činjenici da na temelju članka 6. stavka 2. navedene uredbe uživa zaštitu koju mu osiguravaju prisilne odredbe prava koje bi bilo mjerodavno u nedostatku te odredbe, što je na nacionalnom sudu da utvrdi s obzirom na sve relevantne okolnosti (presuda od 28. srpnja 2016., Verein für Konsumenteninformation, C-191/15, EU:C:2016:612, t. 71.).

59 Prethodna razmatranja nisu ograničena na određeni način sklapanja ugovora, odnosno posebno na sklapanje ugovora elektroničkim putem, nego imaju opću primjenu. Stoga sud koji je uputio zahtjev na temelju njih mora utvrditi da je sporna odredba o izboru mjerodavnog prava nepoštena ako su ispunjeni uvjeti iz prethodne točke, što je na tom sudu da provjeri.

60 Iz prethodno navedenog proizlazi da na drugo pitanje valja odgovoriti tako da članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da je odredba fiducijarnog ugovora o upravljanju udjelom u komanditnom društvu, poput onih o kojima je riječ u glavnom postupku, sklopljenog između prodavatelja (robe) ili pružatelja (usluge) i potrošača, o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori, a na temelju koje je mjerodavno pravo države članice sjedišta komanditnog društva, nepoštena u smislu te odredbe kada tog potrošača dovodi u zabludu jer kod njega ostavlja dojam da se na ugovor primjenjuje jedino pravo te države članice a da ga ne obavještava o činjenici da na temelju članka 5. stavka 2. Rimske konvencije i članka 6. stavka 2. Uredbe Rim I uživa zaštitu koju mu osiguravaju prisilne odredbe nacionalnog prava koje bi bilo mjerodavno u nedostatku te odredbe.

Troškovi

61 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (prvo vijeće) odlučuje:

1. **Članak 1. stavak 2. točku (e) Konvencije o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze, otvorene za potpisivanje u Rimu 19. lipnja 1980., i članak 1. stavak 2. točku (f) Uredbe (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I) treba tumačiti na način da iz područja primjene te konvencije i te uredbe nisu isključene ugovorne obveze poput onih o kojima je riječ u glavnom postupku, koje proizlaze iz fiducijarnog ugovora čiji je predmet upravljanje udjelom u komanditnom društvu.**

2. **Članak 5. stavak 4. točku (b) Konvencije o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze i članak 6. stavak 4. točku (a) Uredbe br. 593/2008 treba tumačiti na način da se isključenje predviđeno tim odredbama ne odnosi na fiducijarni ugovor na temelju kojeg je usluge potrebno pružiti potrošaču na daljinu u zemlji njegova uobičajenog boravišta s državnog područja druge zemlje.**

3. **Članak 3. stavak 1. Direktive Vijeća 93/13/EZZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima treba tumačiti na način da je odredba fiducijarnog ugovora o upravljanju udjelom u komanditnom društvu, poput onih o kojima je riječ u glavnom postupku, sklopljenog između prodavatelja (robe) ili pružatelja (usluge) i potrošača, o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori, a na temelju koje je mjerodavno pravo države članice sjedišta komanditnog društva, nepoštena u smislu te odredbe kada tog potrošača dovodi u zabludu jer kod njega ostavlja dojam da se na ugovor primjenjuje jedino pravo te države članice a da ga ne obavještava o činjenici da na temelju članka 5. stavka 2. Rimske konvencije i članka 6. stavka 2. Uredbe Rim I uživa zaštitu koju mu osiguravaju prisilne odredbe nacionalnog prava koje bi bilo mjerodavno u nedostatku te odredbe.**

Potpisi